

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.72:332.1

JEL classification: F 39

Булатова О. В.

доктор економ. наук, професор
ORCID ID: 0000-0001-7938-7874

Марена Т. В.

канд. економ. наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-7970-4005
Маріупольський державний університет

ЗРУШЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

SHIFTS IN THE REGIONAL STRUCTURE OF THE GLOBAL FINANCIAL MARKET

У статті досліджено просторові зрушення у регіональній структурі світового фінансового ринку, враховуючи функціонально-операційний, інституційний та практичний підходи до тлумачення його сутності. Проаналізовано зміни, що відбуваються у регіональній структурі чистого експорту та чистого імпорту капіталу. Оцінено регіональну композицію глобальних фінансових активів; визначено місце американського, європейського та азійського регіонів на окремих сегментах світового фінансового ринку. Виявлено особливості регіонального розподілу провідних фінансово-кредитних інститутів світу та міжнародних фінансових центрів. Встановлено, що світовий фінансовий ринок продовжує залишатися достатньо концентрованим у регіональному вимірі, що підтверджується даними щодо змін у регіональному розподілі чистого експорту та імпорту капіталу, глобальних фінансових активів, провідних фінансових інститутів та міжнародних фінансових центрів. Визначено, що високий рівень регіональної концентрації фінансових ринків традиційно був пов'язаний із пануванням США та країн ЄС у світовій фінансовій системі, а позиції американського регіону на світовому фінансовому ринку є відносно стійкими. На США припадає майже третина глобальних фінансових активів, близько 40% капіталізації ринку акцій та більше третини світового обороту боргових цінних паперів. Доведено, що після глобальної фінансової кризи відбувається тенденція до зниження рівня просторової концентрації фінансових активів, у світі відбувається поступовий перерозподіл активності з розвинутих фінансових ринків на ті, що розвиваються. Аналогічний висновок зроблено на основі аналізу регіонального розподілу світових фінансових центрів: у рейтинги міжнародних фінансових центрів поступово включаються фінансові центри з країн, що розвиваються (найпомітніше у системі світових фінансових центрів покращилися позиції фінансових ринків азійсько-тихоокеанського регіону, особливо Китаю), тоді як деякі центри з розвинутих країн втрачають статус провідних осередків фінансових операцій (найбільш нестабільними при цьому є позиції західноєвропейських фінансових центрів). Регіонально акценти зміщуються з європейського фінансового ринку на фінансові ринки азійсько-тихоокеанського та частково американського регіонів.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок, чистий експорт та імпорт капіталу, міжнародні фінансові центри, фінансово-кредитні інститути, регіональні зрушення.

The article touches upon the spatial shifts in the regional structure of the global financial market, taking into account functional and operational, institutional and practical approaches to the interpretation of its essence. The changes in the regional structure of net exports and net import of capital are analyzed. The regional composition of global financial assets is estimated; the place of the American, European and Asian regions in different segments of the global financial market is determined. The peculiarities of regional distribution of leading financial and credit institutions and international financial centers are found out. It is stated that the global financial market continues to be sufficiently concentrated in the regional dimension, as it is evidenced by changes in the regional distribution of net exports and imports of capital, global financial assets, leading financial institutions and international financial centers. The high level of the financial markets regional concentration has traditionally been associated with the domination of the United States and EU countries in the global financial system. It is determined that the position of the American region in the global financial market is relatively stable. The US accounts for almost a third of global financial assets, about 40% of capital stock market share and more than a third of global debt securities trading. After the global financial crisis, there is a tendency of decrease in the level of spatial concentration of financial assets; a gradual redistribution of activity from developed financial markets to developing countries is observed. A similar conclusion is made on the basis of the analysis of the regional distribution of the global financial centers: financial centers from developing countries are gradually being included in the ratings of the most important international financial centers (the positions of financial markets of the Asia-Pacific region, and especially China, has improved most notably), while some centers from developed countries lose the status of leading centers of financial transactions (the positions of Western European financial centers are the most unstable ones in this respect). Regionally accents are shifted from the European financial market to the financial markets of the Asia-Pacific and partly American regions.

Key words: global financial market, net export and import of capital, international financial centers, financial and credit institutions, regional shifts.

Вступ. Функціонування світового фінансового ринку базується на постійному міжгалузевому та просторовому (міжкrajнному та міжрегіональному) перерозподілі фінансових активів і втілюється у процесах міжнародної міграції капіталу. З одного боку, міжнародні потоки капіталу пов'язують окремі локальні та регіональні фінансові ринки в єдиний інтегрований фінансовий простір. З іншого боку, в процесі такого перерозподілу загострюється конкурентна боротьба між країнами та регіонами світу за кращі можливості доступу до фінансових ресурсів, покращення позицій на світовому фінансовому ринку або навіть домінування на ньому.

Фінансові ринки відіграють все більш важливу роль у розвитку країн та регіонів світового господарства. Ті країни та регіони, які забезпечують більшу частку операцій на світовому фінансовому ринку, можуть претендувати на отримання статусу глобальних фінансових осередків, а розміщенні в них фінансові центри отримують більші конкурентні переваги. Отже, ідентифікація зрушень, які відбуваються у регіональній структурі сучасних фінансових ринків, є необхідною з точки зору визначення масштабів перерозподілу конкурентних сил між регіонами світу на глобальному фінансовому ринку. Усі вищезазначені аспекти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Дослідженню напрямів та масштабів руху глобальних фінансових активів і загальних тенденцій розвитку світового фінансового ринку та його сегментів присвячені праці багатьох науковців, таких як: Блейк Д., Власенко М., Едмістер Д., Коваленко Ю., Коуз М., Луцишин З., Мозговой О., Поліщук Є., Рогач О., Стукало Н., Фішер С., Шлапак А., Якубовський С. та ін. Результати досліджень із зазначених питань також представлено в аналітичних виданнях міжнародних фінансових інститутів та науково-дослідних установ – Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Банку міжнародних розрахунків, Всесвітнього економічного форуму, Світової федерації бірж, Глобального інституту McKinsey тощо. Водночас, такі дослідження зазвичай обмежуються аналізом загальних показників функціонування фінансових ринків на глобальному та національному рівнях, оминаючи увагою зміни, що спостерігаються у регіональному розподілі глобальних фінансових активів, а також не враховуючи інституційні та практичні аспекти функціонування світового фінансового ринку.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення та інтерпретація просторових зрушень, що відбуваються у регіональній структурі світового фінансового ринку. З урахуванням функціонально-операційного, інституційного та практичного підходів визначити сутність зрушень, що відбуваються, надати відповідну оцінку із визначенням напрямів перерозподілу активності на фінансових ринках. Досягнення поставленої мети передбачає аналіз показників регіональної концентрації світового фінансового ринку на основі дослідження регіонального розподілу чистого експорту та імпорту капіталу, глобальних фінансових активів, провідних фінансових інститутів та міжнародних фінансових центрів.

Методологія. Теоретико-методологічною основою дослідження є положення сучасної економічної науки, праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, фахівців Міжнародного валютного фонду, Банку міжнародних розрахунків, Всесвітнього економічного форуму, Світової федерації бірж тощо, в сфері дослідження світового фінансового ринку. Дослідження здійснено з використанням методів структурно-функціонального, компаративного аналізу (для визначення зрушень у регіональній структурі глобальних фінансових активів), статистичних та індексних методів (для оцінки регіональної концентрації світового фінансового ринку та світових фінансових центрів).

Результати дослідження. Сучасний світовий фінансовий ринок є складним полісегментним та багатофункціональним утворенням, що обумовлює відсутність серед науковців єдиного підходу до трактування його сутності. Велике різноманіття тлумачень категорії «світовий фінансовий ринок» можна звести до трьох основних підходів: функціонально-операційного, інституційного та практичного [1-3, 6].

З функціонально-операційної точки зору, світовий фінансовий ринок розглядається як механізм, який забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів світу через взаємодію попиту і пропозиції на фінансові активи, а

також як сукупність ринкових форм торгівлі фінансовими активами [2]. Фінансові активи як об'єкт відносин між суб'єктами світового фінансового ринку нерівномірно розподілені між країнами та регіонами світового господарства. Численні перетворення, що відбуваються у світовій фінансовій системі в умовах глобалізації, призводять до ще більш суттєвих зрушень у напрямках та масштабах перерозподілу капіталу як у соціально-економічному, так і у просторовому (регіональному) вимірах.

Одним з показників, що обумовлюють місце країн на світовому фінансовому ринку, є їх роль у міжнародному русі капіталу. Нерівномірності у просторому перерозподілі фінансових активів, перш за все, проявляються у регіональній структурі чистого експорту та чистого імпорту капіталу.

На початку ХХ ст. перше місце у світі за обсягами чистого експорту капіталу посідала Японія (21% експорту капіталу у 2003 р.), як це представлено у табл.1.

Таблиця 1 – Найбільші чисті експортери капіталу (за показником частки у чистому експорті капіталу), 2003-2017 рр.

2003 р.		2008 р.		2013 р.		2017 р.	
Країна	%	Країна	%	Країна	%	Країна	%
Японія	21,0	Китай	23,4	Німеччина	18,1	Німеччина	19,7
Німеччина	8,2	Німеччина	13,3	Китай	12,5	Японія	13,2
Китай	7,1	Японія	11,7	Саудівська Аравія	8,6	Китай	11,1
Росія	5,5	Норвегія	4,8	Нідерланди	5,5	Нідерланди	5,9
Швейцарія	5,0	Росія	4,7	Кувейт	4,8	Тайвань	5,6
Саудівська Аравія	4,6	Швейцарія	3,6	Південна Корея	4,7	Південна Корея	5,3
Тайвань	4,5	Південна Корея	3,5	Швейцарія	4,1	Швейцарія	4,5
Норвегія	4,4	Тайвань	3,5	Катар	3,9	Сінгапур	4,1
Сінгапур	4,3	Нідерланди	3,4	ОАЕ	3,9	Італія	3,6
Швеція	3,0	Сінгапур	2,8	Тайвань	3,8	Таїланд	3,4
Інші	32,4	Інші	25,3	Інші	30,1	Інші	23,6

Джерело: розраховано та складено авторами на основі даних [10]

Під час глобальної економічної кризи 2008-2009 рр. Японія втратила статус найбільшого чистого експортеру капіталу і у 2013 р. забезпечувала лише 2,3% світового капітального експорту. Водночас, за результатами 2017 р. країна знову відновила свій статус одного з найбільших чистих експортерів капіталу, зайнявши другу позицію (13,2%) після Німеччини.

Найбільш гостра боротьба за статус найбільшого світового експортера капіталу в останні роки точилася між Німеччиною і Китаєм. Аж до 2012 року Китай з досить великим розривом посідав перше місце за часткою у чистому експорті капіталу. У 2012 році частки Китаю та Німеччини майже зрівнялися (близько 14%). У 2013 р. Німеччина, частка якої склала понад 18%, вийшла на перші позиції за цим показником, при тому, що у 2000-2001 рр. питома вага країни у світовому капітальному експорті не перевищувала 2%. Країні

при цьому вдалося не тільки до сьогодні зберегти позиції, але й збільшити свою частку у світовому експорті капіталу, яка у 2017 р. склала 19,7%.

У цілому, можна відзначити зростання рівня просторової концентрації чистого експорту капіталу: якщо у 2003 р. 10 найбільших експортерів забезпечували 67,6% чистого експорту, то у 2017 р. їх сукупна частка зросла до 76,4%. При цьому у регіональному розрізі 42,7% чистого експорту капіталу, що припадає на десятку найбільших експортерів, сьогодні забезпечується азійськими країнами, а інші 33,7% - західноєвропейськими державами (для порівняння: частки відповідних регіонів у чистому експорті капіталу у 2003 р. склали відповідно 36,9% та 20,6%).

Найбільшим чистим імпортером капіталу в останні роки виступають США, частка яких має великий відрив від інших країн – чистих імпортерів капіталу (табл. 2).

Таблиця 2 – Найбільші чисті імпортери капіталу (за показником частки у чистому імпорті капіталу), 2003-2017 рр.

2003 р.		2008 р.		2013 р.		2017 р.	
<i>Країна</i>	<i>%</i>	<i>Країна</i>	<i>%</i>	<i>Країна</i>	<i>%</i>	<i>Країна</i>	<i>%</i>
США	71,5	США	41,7	США	34,2	США	42,6
Великобританія	4,5	Іспанія	7,3	Великобританія	7,6	Великобританія	9,4
Австралія	4,1	Італія	7,0	Бразилія	7,3	Канада	4,6
Іспанія	3,2	Франція	3,9	Туреччина	5,9	Індія	4,6
Італія	3,0	Австралія	3,7	Канада	5,3	Туреччина	4,5
Греція	1,3	Канада	3,6	Австралія	4,0	Австралія	3,4
Мексика	1,2	Греція	3,5	Франція	4,0	Аргентина	3,0
Інші	11,2	Інші	29,3	Інші	31,7	Інші	27,9

Джерело: розраховано та складено авторами на основі даних [10]

Водночас, на відміну від чистого експорту капіталу, у чистому імпорті відбувається зниження рівня просторової концентрації: частка США як найбільшого імпортера капіталу зменшилася з 71,5% у 2003 р. до 42,6% у 2017 р. Якщо на початку аналізованого періоду на сім найбільших імпортерів припадало 88,8% чистого імпорту капіталу, то станом на 2017 р. їх частка зменшилася до 72,1%.

В контексті регіонального розподілу з 72,1% чистого імпорту капіталу, що забезпечують сім країн, у 2017 р. 50,2% припадало на американський регіон, 9,4% - на європейський, 8% - на азійсько-тихоокеанський (у 2003 р. питома вага країн з цих регіонів дорівнювала 72,7%, 12% і 4,1% відповідно). Для країн, що розвиваються, характерні не тільки набагато менші обсяги чистого імпорту капіталу, але й специфічна структура імпорту. Якщо в розвинутих країнах значну частку фінансових операцій займають різні форми приватного кредитування, які пов'язані з більш високим рівнем ризику, то більше 60% капіталопотоків до країн, що розвиваються, було спрямовано на операції з пайовими цінними паперами.

У розвинутих країнах традиційно зосереджена переважна частка глобальних фінансових активів; водночас, з часом відбувається поступове

збільшення фінансових ресурсів, які припадають на економіки, що розвиваються (з 9,6% у 2003 р. до 27,6% у 2017 р.) (табл. 3).

Таблиця 3 – Регіональна структура глобальних фінансових активів у 2003-2017 рр., %

Регіони та групи країн	2003	2008	2012	2017
<i>Розвинуті країни</i>	90,4	87,0	80,9	72,4
Північна Америка, у тому числі:	35,5	27,7	27,3	35,1
США	33,1	25,4	24,4	32,5
Канада	2,4	2,3	2,9	2,6
ЄС	34,4	39,4	31,9	21,6
Азія, у тому числі:	17,2	14,6	16,1	12,2
Японія	15,8	11,3	11,2	10,0
Нові індустріальні країни	1,4	3,3	4,9	2,2
Інші розвинуті країни	3,3	5,3	5,6	3,5
<i>Країни, що розвиваються</i>	9,6	13,0	19,1	27,6
Азія, у тому числі:	5,9	7,3	11,8	19,0
Китай	2,3	4,1	9,6	13,8
Латинська Америка	1,8	2,5	3,7	2,0
Середній Схід	0,7	1,1	1,1	1,1
Африка	0,5	0,6	0,5	0,5
Європа	0,7	1,5	2,0	1,9

Джерело: розраховано та складено авторами на основі даних [10]

Просторова структура глобальних фінансових активів (до їх обсягу, за методикою МВФ, включено банківські активи, боргові цінні папери та капіталізацію фондових ринків) залишається достатньо концентрованою: більше половини активів зосереджені у США (32,5%) та ЄС (21,6%). Разом з тим, усе більш явними стають регіональні зрушення у розміщенні глобальних фінансових активів: загальна частка азійського регіону (з урахуванням розвинутих країн і країн, що розвиваються) зросла за аналізований період з 23,1% до 31,2%, переважно за рахунок прориву, який в останні роки зробив Китай у фінансовій сфері, на який припадає близько 14% світових фінансових ресурсів. Китай сьогодні є одним з найбільших експортерів капіталу, має один з найзначніших у світі запасів міжнародних резервів і виступає місцем розміщення кількох світових фінансових центрів.

Частка американського регіону майже не змінилася, найбільше погіршилися позиції європейського регіону у структурі глобальних фінансових активів, питома вага якого зменшилася з 34,8% до 23,5%, в основному через зменшення частки ЄС. Отже, фінансові ресурси поступово перерозподіляються з розвинутих країн європейського регіону до азійських країн, що розвиваються.

Висновок щодо перерозподілу між регіонами світового господарства сфер впливу на світовому фінансовому ринку підтверджується також ситуацією на окремих його сегментах (табл. 4).

Таблиця 4 – Регіональна структура світового фінансового ринку у розрізі окремих фінансових активів у 2003-2017 рр., %

Регіон	2003	2008	2012	2017
<i>Капіталізація фондових ринків</i>				
<i>Американський регіон</i>	50,5	42,5	40,4	44,3
у тому числі США	45,7	35,0	31,9	39,0
<i>Європейський регіон</i>	25,3	23,5	21,7	14,5
у тому числі ЄС	24,9	21,7	19,1	11,4
<i>Азійський регіон</i>	23,4	25,5	29,2	36,1
у тому числі Японія	15,7	9,6	6,9	7,6
у тому числі Китай	1,3	5,3	7,0	10,6
Інші країни	0,8	8,5	8,7	5,1
<i>Боргові цінні папери</i>				
<i>Американський регіон</i>	43,9	40,7	41,3	37,7
у тому числі США	40,4	36,7	35,6	35,2
<i>Європейський регіон</i>	33,0	35,8	30,9	26,2
у тому числі ЄС	32,2	34,9	29,6	24,5
<i>Азійський регіон</i>	19,5	19,5	22,6	23,4
у тому числі Японія	16,2	13,8	14,7	11,3
у тому числі Китай	0,9	2,9	4,3	10,5
Інші країни	3,6	4,0	5,2	12,7
<i>Банківські активи</i>				
<i>Американський регіон</i>	18,6	18,0	18,6	33,3
у тому числі США	14,0	13,4	12,2	27,6
<i>Європейський регіон</i>	45,6	50,9	41,6	29,1
у тому числі ЄС	44,7	48,7	39,2	24,6
<i>Азійський регіон</i>	26,0	22,7	31,5	34,0
у тому числі Японія	15,3	10,0	10,1	10,2
у тому числі Китай	4,3	4,7	9,1	17,4
Інші країни	9,8	8,4	8,3	3,6

Джерело: розраховано та складено авторами на основі даних [7, 8, 10]

Так, провідні позиції на світовому ринку акцій традиційно займали США і країни Європейського Союзу, на які у 2003 р. в сукупності припадало 70,6% капіталізації фондового ринку. На фоні зростання присутності на світовому ринку акцій інших країн, у тому числі тих, що розвиваються, відбувається зміщення акцентів на інші регіони. Найпомітніше підвищується активність фондових ринків та зростає рівень капіталізації в країнах азійського регіону (частка капіталізації ринку акцій в цих країнах зросла з 23,4% у 2003 р. до 36,1% у 2017 р., а сукупна частка американського та європейського регіонів скоротилася до 58,8%).

Дещо повільніше процеси регіональної деконцентрації протікають на світовому ринку боргових цінних паперів. Як і за показником капіталізації ринку акцій, на ринку облігацій домінують США та країни ЄС, сукупна частка яких, втім, зменшилася з 72,6% у 2003 р. до 59,7% у 2017 р. Висока частка розвинутих країн на світовому ринку боргових паперів забезпечується як зростанням емісії державних облігацій в умовах підвищення державних

витрат, так і привабливістю фінансування через приватні облігації порівняно з більш ризикованою емісією акцій.

З інституційної точки зору, світовий фінансовий ринок розглядається як сукупність банків, спеціалізованих фінансово-кредитних установ, фондових бірж, через які здійснюється рух світових фінансових потоків та які є посередниками при перерозподілі фінансових активів між кредиторами і позичальниками, продавцями та покупцями фінансових ресурсів [1, 2, 6].

Дослідження змін, що відбуваються у регіональному розподілі провідних фінансових інститутів світу протягом 2007-2017 рр., дозволило встановити, що Північна Америка є найбільш стабільним регіоном у цьому аспекті, незмінно виступаючи в останні роки територією розміщення 9-ти з 50-ти найбільших банків та 3-х з 20-ти найбільших фондових бірж. Загалом, фінансові інститути американського регіону традиційно мають більш сильні позиції на світовому фондовому ринку (капіталізація американських фондових бірж досягає 44% загальної ринкової капіталізації двадцяти провідних фондових бірж світу), порівняно із банківським сектором (на банки регіону припадає близько 18% сукупних активів 50 найбільших банків світу), як це представлено у таблиці 5.

Таблиця 5 – Розподіл провідних фінансових інститутів за регіонами світу, 2007 р. та 2017 р.

Регіон	Частка регіону за:							
	кількістю банків з 50 найбільших банків світу, %		сукупними активами 50 найбільших банків світу, %		кількістю бірж з 20 найбільших фондових бірж світу, %		ринковою капіталізацією 20 найбільших фондових бірж, %	
	2007	2017	2007	2017	2007	2017	2007	2017
Американський регіон	18	18	15,0	18,3	20	20	43,5	44,0
Європейський регіон	64	40	69,9	35,2	40	30	31,2	19,2
Азійсько-тихоокеанський регіон	18	42	15,1	46,5	35	45	23,8	35,3
Африканський регіон	-	-	-	-	5	5	1,5	1,5

Джерело: розраховано авторами на основі даних [14-16]

Відповідно до даних, наведених у таблиці 5, основний перерозподіл сил за показниками кількості фінансових інститутів, розміру їх активів та ринкової капіталізації відбувається між європейським і азійсько-тихоокеанським регіонами. Кількість банків з АТР у рейтингу 50 найбільших банківських установ світу зростає з 9-ти банків з сукупними активами 8,8 трлн. дол. у 2007 р. до 21-го банку з активами 31,7 трлн. дол. США у 2017 р. На АТР сьогодні припадає 46% прибутку найбільших банківських установ світу, на Північну Америку – 26%, на Західну Європу – лише 13%, на інші регіони – 15% [11].

У азійсько-тихоокеанському регіоні розміщено 9 з 20 найбільших фондових бірж світу, у європейському – 6, у американському – 4, однак

фондові ринки АТР і Західної Європи поступаються Північній Америці за рівнем концентрації капіталу. Американський регіон є найбільшим фондовим ринком, де функціонують фондові біржі з найвищим у світі показником ринкової капіталізації – NYSE Euronext, США (найбільша у світі фондова біржа з ринковою капіталізацією 21,4 трлн. дол.) та NASDAQ (друге місце у рейтингу найбільших бірж з капіталізацією 9,6 трлн. дол.) [16].

З практичної точки зору, світовий фінансовий ринок представлений найбільшими фінансовими центрами, що мобілізують і перерозподіляють у всьому світі значні обсяги фінансових ресурсів.

У докризовий період система світових фінансових центрів була висококонцентрованою у регіональному розрізі: 48% з п'ятдесяти найбільших фінансових центрів за Індексом глобальних фінансових центрів (Global Financial Centres Index) було розташовано у європейському регіоні, як це відображено на рисунку.

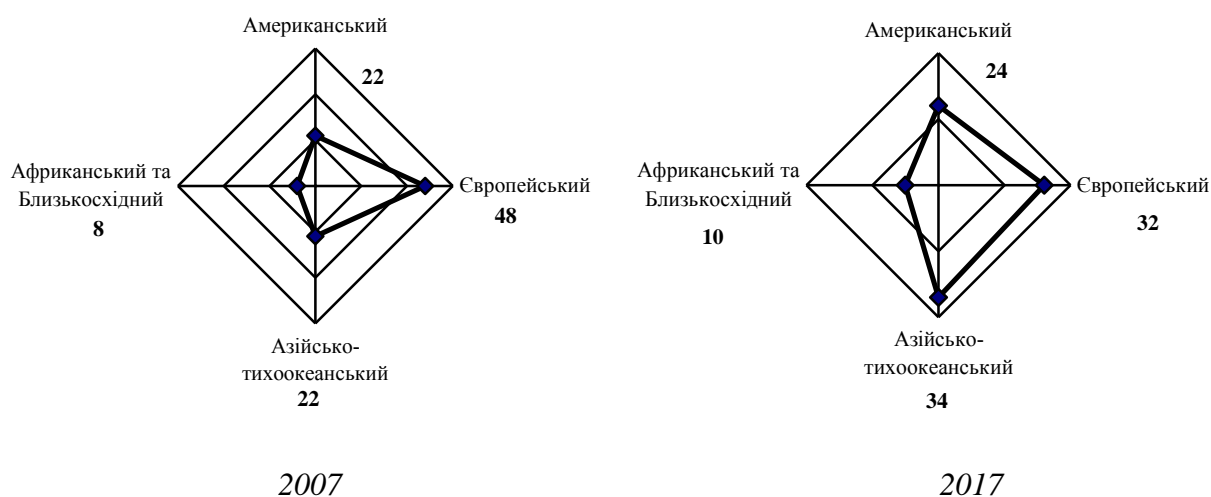

Рисунок – Регіональний розподіл 50 провідних світових фінансових центрів у 2007 та 2017 рр., %

Джерело: розраховано авторами на основі [12]

Американський та азійсько-тихоокеанський регіони напередодні глобальної кризи концентрували по 22% світових фінансових центрів. Традиційно високі рейтингові позиції західноєвропейських та північноамериканських фінансових центрів пов'язані з їх тривалим пануванням на світових фінансових ринках: у країнах ЄС та США у передкризові роки було сконцентровано близько 65% глобальних фінансових активів; на банки ЄС та США припадало близько 52% світових банківських активів; розмір капіталізації фондових ринків цих країн становив 52% загальної капіталізації світового фондового ринку; в цих країнах оберталося 66% боргових цінних паперів; на валютних ринках США та Великобританії здійснювалося близько 50% світових валютних операцій [10]. Загалом

фінансові ринки Сполучених Штатів та ЄС забезпечували 75% міжнародних фінансових послуг [9, с.1].

З початком розвитку глобальної економічної кризи та у перші післякризові роки стали більш чітко проявлятися зрушення у регіональному розподілі та концентрації світових фінансових центрів. У 2012 р. частка європейських центрів зменшилася порівняно з 2007 р. на 6% на фоні відповідного зростання частки американських центрів і центрів з АТР на 4% (по кожному регіону). Деякі традиційні фінансові центри поступово почали втрачати позиції лідерів міжнародних фінансових ринків, частково поступаючись місцем новим центрам, у тому числі з країн, що розвиваються. В цілому, багатьом фінансовим центрам з країн, що розвиваються, вдалося швидше відновитися після глобальної кризи, ніж традиційним фінансовим центрам, і досягти докризового рівня ліквідності, торгівлі та цін.

У подальшому процеси регіонального перерозподілу сил у системі світових фінансових центрів стали ще більш явними. У 2017 році найбільша кількість з 50 провідних фінансових центрів сконцентрувалася у АТР – 34% (17 центрів). Західноєвропейські фінансові ринки наразі представлені у кількості 16 центрів (32%). При цьому показовим є наступний факт: якщо до першої десятки світових фінансових центрів у 2007 році увійшли 4 європейських центри (Лондон, Цюріх, Франкфурт, Женева), то у рейтингу 2017 року у десятці провідних центрів залишився тільки Лондон.

Особливо швидке зростання рівня фінансового розвитку та відповідне покращення позицій у рейтингу світових фінансових центрів характерні для китайських центрів – Шанхаю (за 10 років перемістився з 30 на 6 місце), Пекіна (з 39 на 11), Шеньчженя, Гуанчжоу та Циндао (зазначені центри навіть не були представлені в рейтингу 2007 року, а наразі вже посідають 18, 28 та 33 місця відповідно). Вже сьогодні середня оцінка перших п'яти фінансових центрів в азійсько-тихоокеанському регіоні, згідно з Global Financial Centres Index, перевершує аналогічний показник для Західної Європи та Північної Америки [12].

Китай має значний потенціал для укріплення позицій своїх фінансових центрів на світовому фінансовому ринку, особливо з урахуванням наявних офіційних резервів та можливостей для навчання персоналу для банківської системи. Зростання впливу Китаю у сфері світових фінансів також виявляється у зростаючій ролі країни у міжнародному русі капіталу (див. табл. 1) та світовій банківській системі. В рейтингу S&P Global Market Intelligence серед 100 найбільших банків світу у 2017 р. представлено 18 китайських банків. При цьому перші чотири місця в рейтингу займають саме банки Китаю (Industrial & Commercial Bank of China Ltd., China Construction Bank Corp., Agricultural Bank of China Ltd. and Bank of China Ltd.) [13].

Таким чином, система світових фінансових центрів, у якій традиційно панували західноєвропейські та північноамериканські центри, поступово змінюється. Найбільш нестабільними при цьому є позиції західноєвропейських фінансових центрів. Невпевненість у подальших

перспективах функціонування європейських фінансових осередків викликають питання, пов'язані з впливом виходу Великобританії з ЄС на позиції Лондона як провідного фінансового центру світу та на загальну конкурентоспроможність європейських фінансових ринків. Найпомітніше у системі світових фінансових центрів змінилися позиції фінансових ринків азійсько-тихоокеанського регіону, особливо Китаю. В цілому, у рейтинги міжнародних фінансових центрів поступово включаються фінансові центри з країн, що розвиваються, тоді як деякі центри з розвинутих країн втрачають свої позиції провідних осередків фінансових операцій.

Висновки. Проведене дослідження просторових зрушень, що відбуваються в регіональній структурі світового фінансового ринку, з урахуванням функціонально-операційного, інституційного та практичного підходів до трактування його сутності, дозволило встановити наступне:

Світовий фінансовий ринок продовжує залишатися достатньо концентрованим у регіональному вимірі, що підтверджується даними щодо змін у регіональному розподілі чистого експорту та імпорту капіталу, глобальних фінансових активів, провідних фінансових інститутів та міжнародних фінансових центрів. Високий рівень регіональної концентрації фінансових ринків традиційно був пов'язаний із пануванням США та країн ЄС у світовій фінансовій системі.

Відносно стійкими є позиції американського регіону на світовому фінансовому ринку. На США припадає майже третина глобальних фінансових активів, близько 40% капіталізації ринку акцій (в країні розміщено дві найбільші у світі фондові біржі) та 35% світового обороту боргових цінних паперів.

Після глобальної фінансової кризи відбувається тенденція до зниження рівня просторової концентрації фінансових активів, у світі відбувається поступовий перерозподіл активності з розвинутих фінансових ринків на ті, що розвиваються. Регіонально акценти зміщуються з європейського фінансового ринку на фінансові ринки азійсько-тихоокеанського та частково американського регіонів.

Література:

1. Власенко М.О. Понятійні та сутнісні характеристики світового фінансового ринку. *Бізнес Інформ*. 2013. № 3. С.52-57.
2. Коваленко Ю.М. Структуризація сучасного фінансового ринку. *Фінанси України*. 2010. № 9. С.91-99.
3. Молчанова Е.Ю. Паценко О.Ю. Сучасна структура світового фінансового ринку. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. №3. С.188-195.
4. Поліщук Є.А. Особливості розвитку світового фінансового ринку на сучасному етапі. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 25-31.
5. Рубцов Б.Б. Глобальные финансовые рынки: масштабы, структура, регулирование. *Век глобализации*. 2011. Вып. №2 (8). С.73-98.
6. Шлапак А.В. Світовий фінансовий ринок в умовах глобалізації економіки. *Інтелект XXI*. 2017. №2. С.53-61.

7. Credit to the non-financial sector: Bank for International Settlements Statistics. URL: <https://www.bis.org/statistics/totcredit.htm>
8. Debt securities statistics: Bank for International Settlements Statistics. URL: <http://www.bis.org/statistics/secstats.htm>
9. Global Financial Centres after the crisis: Deutsche Bank Research, August 2010. – 12 p. URL: https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000463976/Global_financial_centres_after_the_crisis.PDF
10. Global Financial Stability Report. – Washington: IMF, 2003-2018. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR>
11. Global share of profits, 2017 ranking. URL: <https://www.thebankerdatabase.com/>
12. The Global Financial Centres Index (2007-2018). – City of London: Z/Yen Group. URL: <http://www.longfinance.net/programmes/financialcentrefutures/global-financial-centres-index.html>
13. The World's 100 Largest Banks. *S&P Global Market Intelligence*. April 2017. URL: <http://www.snl.com/web/client?auth=inherit#news/article?id=40223698&cdid=A-40223698-11568>
14. The World's 50 Biggest Banks (fiscal year 2007): Global Finance. URL: <https://www.gfmag.com/awards-rankings/best-banks-and-financial-rankings/the-worlds-biggest-banks-2008>
15. Top 50 Biggest Banks 2017: Global Finance. URL: <https://www.gfmag.com/world-safest-banks-2017-top-50-biggest-banks/>
16. World Federation of Exchanges. URL: <https://www.world-exchanges.org>

УДК 339.924(477:510:4)

JEL classification: B11F02O19

Герасимчук В.Г.,

доктор економ. наук, професор

ORCID ID: 0000-0001-9357-8925

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КИТАЙ НА ШЛЯХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 2.0

CHINA ON THE WAY OF GLOBALIZATION 2.0

Важливим напрямком зовнішньоекономічної діяльності Китаю є активне стимулювання міжнародного співробітництва в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Ініціатива КНР виступає вагомим складовим елементом розвитку держави на шляху «Глобалізації 2.0». У статті розглядаються етапи розвитку економіки Китаю упродовж останніх трьох сторіч. Акцентується увага на формах і методах подальшого поглиблення зовнішньоторговельних зв'язків КНР. Мета роботи – сформулювати пропозиції теоретичного, методологічного і прикладного характеру щодо очікуваних вигод і можливих загроз у реалізації ініціативи КНР. Спираючись на підходи зарубіжних, в першу чергу, китайських, а також українських вчених в дослідженні даної проблематики, автор аналізує п'ятирічні результати втілення в життя ініціативи КНР. Теоретичною базою дослідження є ключові положення економічної науки, концептуальні підходи до вивчення особливостей становлення і розвитку світової системи господарювання, національних економік з урахуванням принципів циклічності. Методологія дослідження включає системний, комплексний, культурно-цивілізаційний, порівняльно-політичний і структурно-функціональний підходи, а також комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Об'єктом дослідження є процес реалізації ініціативи КНР. Предметом наукового пошуку виступають